

Asia: VN/24322/2024 UH

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kehitysyhteistyön järjestämisestä

Lausuntopyyntö

- 1. Mikä on näkemyksenne ulkoministeriölle ehdotetusta kehitysyhteistyön toimeenpanoa ja järjestämisestä koskevasta tehtävä- ja toimivaltasääntelystä, mukaan lukien esitys kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten pääomakorotuksia ja lisärahoituksia koskeva toimivalta?**

Pykälän 4 momentissa 2 säädetään, että ulkoministeriön tehtäviin kuuluu kehitysyhteistyön valmistelu, päätöksenteko, ohjaus sekä valvonta ja kehityspolitiikan ja kehitysyhteistyön toimeenpano valtion talousarviossa kehitysyhteistyöhön osoitettujen määrärahojen osalta. Pykälä selkiyttää hyvin vastuukysymykset. Tärkeää on vallan säilyminen julkishallinnolla, koska vain valtiolla voi viimekädessä olla vastuu verovarojen käytöstä ja kansainvälisen oikeuden toimeenpanosta.

Ulkoministeriössä tehdään viranhaltijavalmisteluna suuria kehitysyhteistyön rahoituspäätöksiä. Luvussa 2 esitetään rahoituksellisia toimia, jotka tuodaan välillä valtioneuvoston istuntoon kuten osakkeiden hankinta. Siksi on tärkeää, että talouden parlamentaarinen avoimuus pyritään takaaman rahoituspäätösten osalta. Väestöliitto yhtyy Fingo ry:n kantaan siitä, että demokratian takaamiseksi päättäjien tulee päästä vaikuttamaan talouteen, ja siksi päätöksiä pitäisi tuoda parlamentaariseen käsittelyyn raha-asianvaliokunnan tai VN:n kautta matalalla kynnyksellä.

- 2. Mikä on näkemyksenne koskien ehdotettua viranomaisten kehitysyhteistyön toimeenpanoon osallistumista koskevaa sääntelyä, lain viranomaismääritelmästä ja viranomaisyhteistyötä koskevasta hinnoitteluperusteesta, mukaan lukien IKI-instrumenttia koskeva sääntely sekä hankinta- ja kilpailuoikeudelliset näkökohdat?**

Väestöliiton näkemyksen mukaan kyseessä on tekninen kysymys, johon järjestön on vaikea ottaa kantaa.

- 3. Mikä on näkemyksenne koskien ehdotettua monitoimijamalleja koskevaa sääntelyä, mukaan lukien sitä koskevat hankinta- ja kilpailuoikeudelliset näkökohdat?**

Luonnoksessa kansalaisjärjestöt ovat osa monitoimijamallin toteuttajia, mikä on erinomainen parannus. Listalta löytyvät myös ulkomaiset toimijat, mikä tulisi ehdottomasti sisältää myös ulkomaiset kansalaisjärjestöt vallansiirron tukemiseksi.

Monitoimijamalli ei viittaa mihinkään olemassa olevaan instrumenttiin, eikä luonnos anna sen tarkempaa kuvausta, miten mallia toteutetaan ja rahoitetaan käytännössä. Konsortioiden muodostamiseen on jo olemassa olevia instrumentteja. Koska monitoimijamallin kuvaus jää laveasti ylätasolle kertomatta siitä oikeastaan juuri mitään, kyseessä on selvästikin keskeneräisin osio lakivalmistelussa, joka jättää epäselväksi, mitä lakiesityksellä monitoimijamallista oikeastaan säädellään. Väestöliitto yhtyy muiden kehitysjärjestöjen huoleen siitä, että monitoimijamallia ei ole tarpeeksi rajattu tai säädely. Rahoituksen avoimuuden kannalta on ongelmallista, jos julkista rahoitusta siirretään epämääräisesti toiselle toimijalle. Kenelle siirto tapahtuu, mille ajalle, onko kyse lainasta vai mitenrahoitus toimii?

Väestöliitto toivoo pitkäjänteisyyttä instrumentin kehittämiseen ja sen alla oleviin rahoituksiin.

Väestöliitto toivoo monitoimijamallilta yksityisen sektorin toimijoiden ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Tähän mennessä kehitysjärjestöjä on vaadittu toimimaan yritysten kanssa. Vastavuoroisesti ulkoministeriön tulisi vastuuttaa ja vaatia kehitysyhteistyöhön osallistuvia yrityksiä toimimaan yhteistyössä suomalaisten ja paikallisten järjestöjen kanssa. Jotta yhteistyö voisi aidosti toimia ja kasvaa, ulkoministeriön tulisi mahdollistaa yhteistyötä fasilitoimalla sitä, luomalla sille edellytyksiä ja kehittämällä sille keinoja.

4. Mikä on näkemyksenne ehdotetusta sääntelystä, joka koskee julkisen hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle perustuslain 124 §:n mukaisesti?

Ehdotus on tarpeellinen, koska esimerkiksi kehitysyhteistyön rahoituspäätösten valmistelussa käytetään ulkopuolisia toimijoita. Siitä huolimatta jää edelleen epäselväksi, miten pitkälle ulkoistus pyritään viemään ja kuinka pitkälle tuleva laki antaa mandaatin leikata ulkoministeriön resursseja ja/tai siirtää niitä yksityiselle taholle.

Väestöliitto yhtyy Fingo ry:n huoleen siitä, että ehdotettu muutos saattaa kasvattaa poliittista painetta leikata ulkoministeriön resursseja julkisten hallintotehtävien siirtyessä muille. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi tietyn temaattisen osaamisen vähenemistä ulkoministeriön sisällä.

Luonnoksessa sivulla 50 sanotaan: ”Tehtävien siirtäminen tulevaisuudessa laajemmin muille toimijoille on ulkoministeriön omien resurssien vähentyessä mahdollista ja tällä saattaa olla vaikutuksia ulkopuolelta tehtyihin hankintoihin ja toimeksiantoihin käytettyihin varoihin ja sitä kautta myös yksityisten liiketalouteen”. Tällainen kehityskulku ei ole hyväksyttävää, koska se kaventaa valtion roolia kansainvälisten velvoitteiden toimeenpanijana, valvojana ja verovarojen hallinnoijana. Samalla se kaventaa ulkoministeriön osaamista ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ja kansainvälisistä suhteista, joista kehitysyhteistyö on merkittävä osa. Poliittikan ailahtelevuuden takia tulevaisuuden riskinä on poliittisen tahtotilan heikentyminen tai painotusten muuttuminen kehityspolitiikan osalta. Sen takia lain sanoitusten pitää olla kehitysyhteistyötä turvaavia eikä sen purkamista mahdollistavia.

Ulkoisina palveluina käytettävien asiantuntijoiden pooli on liian kapea. Tällöin jää epäselväksi, on kyseessä todellisuudessa kilpailutettu ulkoinen palvelu vai valtion rinnakkaistoiminta. Kilpailutuksista

puuttuu avoimuus. On epäselvää, ketkä pääsevät mukaan näihin kilpailutuksiin tai miten niihin voi osallistua.

Yksityistämisen yhtenä riskinä on rahoituksen valuminen yksityiselle sektorille, jolla ei ole viranomaisvastuuta ODA-rahoituksen käytöstä kehittyvissä ja hauraissa maissa. On ensiarvoisen tärkeää kehittää kaikkien kehitysyhteistyöhön osallistuvien tilivelvollisuutta kehitystavoitteiden ja vaikutusten saavuttamisesta sekä rahavirtojen kattavaa seurantaa.

5. Mikä on näkemyksenne koskien ehdotettua kehityspoliittisia lainoja koskevaa sääntelyä?

Luonnos jättää epäselväksi, miten asiakokonaisuus suhteutuu kehityspoliittisia lainoja ja sijoituksia koskevaan lakiuudistukseen. Lakien kytkökset pitäisi nostaa esille.

Kehityspoliittisissa lainoissa ja sijoituksissa on kysymys isoista summista, jotka tulee viedä hallituksen ja suurimmissa tapauksissa eduskunnan käsittelyyn. Parlamentaarinen keskustelu antaa mahdollisuuden käydä läpinäkyvästi keskustelua investointien mielekkyydestä, tuloksellisuudesta, tavoitteista ja sijoitusten tilivelvollisuudesta.

Lakiesityksen varsinainen juridinen muutos on suhteellisen rajattu: se selkeyttää kehityspoliittisten lainojen sääntelyä ja täsmentää ulkoministeriön toimivaltaa. Tämä samalla helpottaa lainamuotoisen rahoituksen käyttöä kehitysyhteistyössä. Väestöliiton näkökulmasta mahdollinen laina- ja sijoitusmuotoisen rahoituksen kasvu ei ole ongelmatonta. Varsinkin vähiten kehittyneille ja jo raskaasti velkaantuneille maille lahjumuotoinen kehitysrahoitus on usein tarkoituksenmukaisempi väline. Kehityspoliittisilla lainoilla on asemansa kehitysrahoituksen kokonaisuudessa, mutta niiden käyttöä ja todellisia kehitysvaikutuksia tulee seurata tarkasti. Tavoite yksityisten pääomien liikkeelle saamisesta nimenomaan kestävästä kehitystä edistäviin investointeihin edellyttää, että lisäarvo (additionality), riskinotto julkisella rahalla sekä vaikutukset ihmisoikeuksiin, ilmastoon ja tasa-arvoon osoitetaan systemaattisesti.

Väestöliitto korostaa Fingo ry:n tavoin, että kehityspoliittisten lainojen ja sijoitusten rooli ei saa hämärtää ODA:n perusluonnetta. Yksityisten pääomien mobilisointi on väline, ei itseisarvo. Lainamuotoinen rahoitus edistää kehityspoliittisten tavoitteita vain siinä määrin kuin se tukee köyhyyden vähentämistä, eriarvoisuuden kaventamista ja kestävästä kehitystä ODA-rahoitettavien maiden omista tarpeista käsin.

6. Mikä on näkemyksenne koskien ehdotettua ilmoittajansuojelua ja väärinkäyttöilmoituksia koskevaa sääntelyä?

Tämä on hyvin perusteltu, ei lisäkommentteja.

7. Muut hallituksen esitykseen liittyvät huomiot ja kommentit

Väestöliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kehitysyhteistyön järjestämisestä. Väestöliitto näkee lakiuudistuksen tarpeellisenä. Luonnos on pääosin selkeä ja hyvin laadittu. Lain tarkoitus ja sisältö tulevat selkeämmin esille kuin aiemmasta arviomuistiosta.

Väestöliitto pitää myös myönteisenä kehitysyhteistyön OECD DAC:n kriteeristön mukaisen määritelmän kirjaamista lakiin pykälän 2 momenttiin 1. sekä luonnoksessa kuvattuja aiempaa kattavampia määritelmiä siitä, mitä kehitysyhteistyön piiriin sekä velvollisuuksiin kuuluu. Myös kehitysyhteistyön ja kehityspolitiikan eritteleminen on myönteistä, koska se antaa kehitysyhteistyön toimeenpanolle selkeämmät puitteet

Korhonen Elina

Väestöliitto ry - Elina Korhonen, Kansainvälisten asioiden johtaja